

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Kleinsch.*

Tečaj VIII.

V sredo 27. listopada (novembra) 1850.

List 48.

Buttlarjeva vodba

za
drevesne sadiša in presadiša.

(Dalje.)

Po tem obsejano sadiše ne potrebuje družiga obdelovanja, kakor de se mladim drevescam tolikanj škodljivi plevél očisti, in ako bi zemlja preterda postala, de se ona po razorcih prvo léto enkrat, v drugim pa dvakrat, spomladi in o kresu, skoplje in zrahlja. —

Tako vsejane in obdelane drevesca na stranske prostore vsakiga razorčka obilne koreninice in vejice stegnjejo, in čvrsto rastejo.

Jesenovo in brestovo seme se o začetku jeseni — hrastovo, javorovo, orehovo, kostanjevo pa pozno o jeseni, alj pa spomladi, — vse druge drevesne semena pa le o spomladi sejejo.

Ako v sadišu svét navzdol visi, se morajo razorci po dolgim, in ne navprek potegniti¹⁾, de deževne vode vsejaniga semena preveč s zemljo ne pokrijejo.

Na tako vižo — sklene g. Buttlar prvi del svoje vodbe — sim na nekem prostoru od 4 štirjaških sežnjev in pol ($4\frac{1}{2}$ Quadratklafter) posejal semena smrekoviga 1 funt in pol, boroviga 1 funt in 3 četertine, mecesnoviga 2 funta²⁾ in izredil na tem prostoru borovih ali mecesnovih drevesc 6310 — smrekovih 20,000 — listnatih (Laubhölzer) 3000 do 4000. —³⁾

II.

V takih sadiših drevesca o dveh léti dovelj močne postanejo, de se že konec 2. léta presaditi dajo. Dve-létne borove in mecesnove drevesca so v dobri zemlji včasih že prevelike; torej se v taki zemlji že konec 1. léta presadijo, ali pa o 1. létu poznej (o kresu) sejejo, tako de se konec družiga léta poldrugo léto stare presadijo. — Javori in jelše se konec léta, — bukve, hrasti, smreke konec družiga, in le včasih, kar se v zlo pusti zemlji primeri, še le konec 3. léta, pa vselej iz sadiša koj v gojzd, — presadijo. —

¹⁾ Tode to ni zadosti; jez sim se prepričal, de je boljši svét v sadišu popolnoma zravnat (horizontal stellen), in ako je treba, v ravne stopine razdeliti. To délo se le prviokrat stori, in se obilno spleča, ker se na ravnim svetu veliko veči število drevesc zredi, kakor na visočim, če se tudi razorci podolgim naredijo.

²⁾ To pride na 1 štirjašk ali kvadratin seženj smrekoviga semena 10 lotov in pol, boroviga 12 lotov in pol, mecesnoviga 14 lotov in eno četertinko. Pisatelj.

³⁾ Po tem pride na 1 štirjašk seženj borovih alj mecesnovih drevesc 1402, — smrekovih 4444, — listnatih 666 do 888. — Toliko drevesc se pa zamore na enim štirjaškim seženju le takrat zrediti, ako je zemlja dobra, kraj zavetin, in drevesno seme vse zdravo. Pri prvi skušnji po g. Buttlarjevi vodbi sim jez v pusti zemlji (opoki) v Panovci na sončnim kraju na enim štirjaškim sežnji le 209 hrastovih, ino 900 borovih drevesc zredil, vsejani želod je pa slab bil. — Pisatelj.

Ker so v sadiših drevesca v verstah sejane bile, se, kader čas presajenja pride, lahko s zemljo vred vùn vzdignejo. — Delavec z lopato na strani verste pod nje seže, in jih več na enkrat s koreninami in zemljo vùn vzdigne (okoli 20,000 drevesc en dan), jih na stran položi, ktere potem ženske (možke roké niso zato) prevzamejo, na palici ali kolcu zemlje varno, de se koreninice ne vtergajo, otresejo, eno od druge odločijo, in 20 do 50 skupej s prejo ali ličjem zvežejo, in brez odloga v redki močnik, kteri se že popred v kaki posodi iz ilove zemlje in vode pripravi, pomočijo in v ti zmesi dobro obnašajo, tako, de se vse koreninice pokrijejo. Ti drevesni zvezki se potem v jerbasa postavijo, z maham podložijo in obložijo, in tako se dajo brez škode tudi v daljne kraje prenesti, kjer se posaditi imajo. —

(Konec sledi.)

Prve očitne porotne sodbe v Celju.*)

Vitez g. Acula, porote predsednik, je v nemškem pa tudi v slovenskim jeziku pričujoče z naslednjimi krepkimi besedami nagovoril:

„Danes je prva glavna obravnava pred porotno sodnijo, in meni porote predsedniku se potrebno zdi, temu opravilu ene besede naprej poslati. Kar so naš presvitli cesar Franc Jožef I. v državnim zakonu od 4. sušca pretečeniga léta izgovorili, namreč varstvo pravične svobodnosti po postavah, ustno in očitno zaslišanje v zatožnih pravih, se je danes vresničilo. 1. maliga serpana t. l. se je nova postava zastran kazenskih opravil začela; obdolžen in od njega dopernešeno hudodelstvo drugim ljudém ne bo več neznano; nobene skerbí nima več obdolženi imeti, da sodniki ne bodo zaslišali dokazov, kteri morebiti za njegovo nedolžnost govoré; od zdaj za naprej bodo soderžavljani obdolženca vidili, slišali, od njega dopernešeno hudodelstvo popolnoma spoznali, dokaze, kteri za njega alj zoper njega govorijo, pretresli in po sodnikih iz njih srede izvoljenih, — to je po gospodih porotnikih — krivnost alj nedolžnost njegovo spoznali.“

„Vi, gospodi porotniki! ste tajisti, v ktere so naš presvitli cesar to zaupanje postavili, da bote čez svojiga bližnjiga, to je obdolženca, sodili, in vi bote — jaz sim prepričan — to zaupanje tudi vedili depolniti. Zavolj tega vas prosim: ne dajte se pri svoji razsodbi po nič drugim voditi, kakor po svoji vesti in znotranjim prepričanju; ne poslušajte praznih dokazov, ne

*) Kakor smo že davnej v »Novicah« oznanili, so bile sodbe po prisežnih možéh že nekdej pri naših sprednikih navadne. Tako sodbo so imenovali poroto, — prisežne možé pa z eno besedo porotce ali porotnike. Čeravno je beseda zarotim, zarotiti vsakimu Slovencu dobro znana, ste se s zgubljenostjo staro sodno šego tudi besedi porota in porotec zlo pozabile. Zdej ju moramo zopet vpeljati. Vred.

dajte se zapeljati po sovražnosti, dvoumnosti ali negodni milosti, in imejte vedno pred očmi, da je deržavi ravno tako ležeče, da se krivični obsodi, kakor da se nedolžni osvobodi.“

„Vi, gospod deržavni pravdnik! kakor v nar vikišim imenu za varha postav postavljeni uradnik, in vi, gospod zagovornik! kterimu je lepa dolžnost naložena, nedolžnost obdolženiga varovati, sklenita se obadva z menoj, da bomo zamogli gospodam porotnikom živo in pravično podobo od tega dati, zastran cesar imajo zatoženca soditi, in jih tako v stan postaviti, da bodo to spolniti zamogli, kar so naš presvitli cesar pri vpeljanju porotne sodnije pred očmi imeli.“

„Zdaj pa še vse tiste, kteri so se k današnjemu opraviču, kakor poslušavci snidili, za spodobno in mirno zaderžanje prosim. In tako naj se začne današnja obravnava.“

Bila sta potem še dva nagovora, eden od c. k. občniga deržavniga pooblastenca iz Gradca samo v nemškem, in drugi od deržavniga pravdnika v Celji v nemškem in slovenskim jeziku.

Dvorana je bila polna ljudstva, pa vse je bilo mirno in pazljivo; zakaj slišali so se mili domorodni glasi, ktere je ljudstvo razumelo in si k sercu vzelo.

Potem se je začela obravnava.

Gospod predsednik, 4 sodniki in en zapisovavec so sedeli pri veliki zeleni mizi; na desni pri majhni mizi je sedel deržavni pravdnik Dr. Mullaj, na levi zagovornik Dr. Matija Foregger; spredej je na štirih klopéh sedelo 12 porotnikov in dva namestnika; na posebni nizki klopi je sedela zatožena mlada dekla, Urša Janšič z iménam, 24 lét stara, iz Ptujiga na Štajarskim domá; obdolžena je bila, de je svojiga otroka pri porodu umorila. Ona je to stanovitno tajila; in tudi zvedenci*) in pričé, ki so se zaslišali bili, te reči niso mogli tako dokazati, da bi se bili porotniki prepričali, da je zatožena tega hudodelstva kriva. Vse je tako kazalo, da so porotniki izreči morali, da Urša Janšič obdolženiga hudodelstva ni kriva, ampak da je kriva pregreška, ker svojiga poroda ni na znanje dala. Zagovornik jo je dobro zagovarjal. Sodniki so jo potem po razsodbi porotnikov in na podlagi postave na 3 mesce v oestro ječo obsodili.

Terpela je ta obravnava pol drugi dan, in scer prvi dan od 9tih do pol treh, in od pol petih do pol enajstih po noči; drugi dan pa od 9tih do ene popoldne. Obravnava je bila večidel v slovenskim jeziku. —

13. t. m. je bila druga obravnava. Na klopi zatožencov je sedela zopet ženska, že bolj postarna, tudi obdolžena, da je svojiga otroka umorila pri porodu; ime ji je bilo Maria Sluga. Pa kmalo se je vidilo po zvedencih in pričah, da ona ni otroka umorila, ampak da je otrok nar berž že mertev na svet prišel, alj precej po porodu umerl, brez da bi mu bila mati kaj hudiga storila, alj potrebne pomoči pri porodu odvzela. Porotniki, to prevdarši, so jo le pregreška krivo razsodili, da ni poroda na znanje dala. — Obsojena je bila tudi na 2 mesca v oestro ječo.

16. t. m. smo imeli ubijavca na klopi, z iménam Matija Veršič. On je eniga hlapca vstrelil, ki mu je bil zavolj nekih čevljev ponoči nadlegoval. Veršič je namreč kmet iz Lutemberga, in je nekimu hlapcu dvoje čevljev za tri gold. prodal bil, ker mu jih pa hlapec ni mogel plačati, mu jih je nazaj vzel. Hlapec je prisel večkrat čevlje terjat, in zadnokrat ponoči ob desetih je okolj hiše razsajal in rogovilil; Veršiča na to jeza popade, zgrabi pušo, vún iz hiše letí, in po hlapcu sterlí; noč je bila tamna, pa ga vendar

do smerti zadene. 21 prič se je že včeraj zaslišalo, ktere niso ravno zoper zatoženca govorile, pa ga tudi ne zagovarjale. Obravnava se bo še le jutro dokončala.

Desiravno smo se že te dni prepričali, da g. predsedniku Aculatu slovenski jezik gladko teče, smo se včeraj zares s serčnim veseljem začudili, slišati, kako izurjen je častiti g. predsednik v našim jeziku sploh. Zatoženec in pričé so bile iz Lutemberga, kjer se od našiga zlo različno slovensko govori; pa to ni g. predsednika v ničemur motilo alj zaderževalo; vse je šlo čisto gladko.

Slava vitezu Ljudeviku Acula, ki je očitno dokazal, da se zamorejo sodíje tudi v slovenskim jeziku lepo obravnovati, in da naš domači jezik ni ravno na tisti nizki stopnji, na ktero ga nekteri neprijatli našiga naroda tako radi postavljajo, pa s tem le svojo lastno nemarnost in nevednost svetu dokazujejo. *)

Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene.

(Dalje.)

Kar prevod vtíče, je v enakomernim glasu nemškiga jezika cela milina, gibčnost in živost naših pesem v podobljena. Povsod je pevec pravo porazumnost slovenske pesmi, in živi občut njenih lepot skazal. Prav umetno je iz Vrazove in Koritkove zbirke nar lepši pesme odbral. V celim jih je 48 prestavil in nekaj kratkih okroglih dodal. Večidel so pesmi te zbirke na Krajskim domá, pa tudi taci najdeš, ki se le pri Ogerskih in Koroških Slovencih pojejo. Nekaj jih je tudi iz spodnjiga Štajarja, in dvoje ali troje (na str. 2. 44. 107.) jih je Horvaškiga ali prav za prav Serbskiga rodú. Že v predgovoru se opomni, de je prestavljavec pri ti zbirki čez krajske meje segel, ker se naša narodska pesem po kronovinah ločiti ne da. Ona je lastnina slovenskiga naroda, — in kakor svobodna tičica v gojzdu, brez ozira na politiske granice sorodnih dežel, danas takraj jutro unkraj mejnika žvergoleva.

Le to je nam prav žal, de je g. Grün na narodske pesme (str. 55. — 83) v 5. zvezku „Krajske čbelice“ (léta 1848 izdanim) pozabil. Marsiktera od njih bi bila prevoda vredna. Posebno je „Mlada Breda“, ktero je, kakor smo zvedili, učen rodoljub na Notrajskim iz ust starke napisal, in blezo pozabljeno smerti otel, tako lepa, de ji skoraj ni para.

Tudi po svojim zaderžanju se pesmi te zbirke lepo versté, kakor pri lepo vbranih strunah se ena z drugo vjema. Tu ne zaslišiš nobeniga ostudniga brenka, in ako ti serce v začetku, od miline glasov ginjeno, živo hrepenenje ljubezni občuti, ti bo proti koncu junaškiga navdiha polno igralo. Nektore teh pesmic so tako drobne in mične stvarčice, de boš gotovo milo in rahlo serce našiga naroda, v kterim so se rodile, visoko cenil, če si ga tudi dozda po krivih usodkih siroviga in neobčutniga grajal. Od njih tudi veljá, kar je Matija Majar v svoji pesmarici od naših svetih narodskih pesem tako lepo povedal: „One niso zavíte, zapletene, metafizične in meglene, temuč lahko razumljive, vsakemu Slovencu kakor domače; ako kdo pesmico dvakrat sliši, jo že blízó zna; so nježne, kakor lepe dišeče rožice, ki same od sebe na ledinici izrastejo; so kratke, naj lepši in naj starejši imajo samo po dvé, tri, največ po četiri redke v jednej versti (Strophe); so živahne, jederne, kakor naši Slovenci; v téh pesmih

*) Zdravniki, ki so mertviga otroka pregledali.

Vred.

*) Gospoda dopisnika prosimo, da bi nam še drugekrat dopisoval, ko se bojo kakošne take očitne obravnave pripetile. Tudi iz družih slovenskih krajev prosimo za enake naznaila, de se bo naše ljudstvo vedno bolj razjasnilo v novih vstavnih zadevah. Vred.